

NOTÍCIA SOBRE UNA SITJA IBÈRICA TROBADA A CA L'ANGUSTO (CABRERA DE MAR. EL MARESME)

En record de l'arqueòleg Rafael Esteban i Salvador (+15-3-95)

El terme municipal de Cabrera de Mar és increïblement ric en descobertes arqueològiques. Cada vegada que es fa qualsevol rasa, obra o moviment de terres cal estar a l'aguait per intentar salvar i esbrinar dades referents a aquell passat llunyà. La notícia que aquí presentem és un d'aquests casos.

A finals del mes de març de l'any 1973, amb motiu de la construcció d'un pou sec a la propietat de ca l'Angusto de Cabrera de Mar, es produí la troballa de diverses restes d'època ibèrica. Alertats pel contractista de l'obra, els membres del Grup de Col·laboradors del MAB a Cabrera de Mar (bàsicament formàvem el grup l'amic Josep López i Viñals, el signant d'aquesta nota i alguns altres amics que esporàdicament s'hi afegien) ens personàrem al lloc de les descobertes realitzant una petita cala arqueològica d'urgència (1).

La cala que vàrem planificar sobre el terrenys, aprofitant el forat del pou, feia tres metres i cinquanta centímetres de llarg per un metre i mig d'amplada màxima. No hi vàrem localitzar cap mena d'estructura de tipus arquitectònic, però en canvi hi vàrem descobrir una interessant sitja ibèrica.

L'estratigrafia de la cala no ofería massa novetats. El primer nivell tenia un metre i mig de potència i estava format per terres argiloses que s'havien anat acumulant al llarg dels anys i en les quals gairebé no varen sortir materials d'època antiga. Per sota d'aquest, en l'extrem oest de la cala, va aparèixer un segon nivell que estava format per cendres amb abundants fragments ceràmics, cosa que feia pressuposar que es tractava dels residus d'una petita llar de foc. La potència d'aquest segon estrat oscil·lava entre els vint-i-cinc centímetres de gruix màxim i cinc centímetres de mínim. Una vegada extreta la capa de cendres trobàrem un tercer nivell, també de constitució argilosa, el qual tampoc no va oferir materials destacables, però en canvi al seu dessota es pogué veure clarament la boca d'entrada de la sitja completament sencera.

Passant a la descripció de la sitja, podem dir que es tractava d'una característica cavitat ovoidal, forma que solen tenir gairebé totes les sitges ibèriques de la vall de Cabrera; la boca amidava cent trenta-vuit centímetres de diàmetre i tenia una fondària màxima de dos metres i mig.

El més interessant que ens oferí la sitja fou el farciment de materials amb els quals havia estat reomplerta i amortitzada, i que anaven des d'un petit fragment de peu de ceràmica àtica de figures roges, alguns fragments de ceràmiques de vernís negre de precedència itàlica, fins a les característiques ceràmiques comunes ibèriques, un important lot de ceràmica feta a mà de les que anomenen com de tradició celta, fragments d'àmfora, tant d'ibèrica, com massaliota, púnico-ebusitana i romano-republicana, altres objectes domèstics com fusaioles i pesos de teler i, finalment, algunes restes de fauna domèstica i malacologia.

Tot seguit passem a descriure com i quins eren aquests materials trobats dins la sitja.

Ceràmiques de vernís negre.

De les troballes de materials que s'enregistraren en aquesta sitja, sols tenim tres fragments de ceràmiques de vernís negre.

El primer d'ells es tracta d'un fragment de vora de bol, classificables dins la forma Lamboglia 27 i, possiblement, pertanyent a la producció del taller de les petites estampetes. Per tant seria datable cap als voltants de l'any 285 aC.

El segon fragment és un peu de bol de Campaniana «A», tipològicament aproximable vers la forma Lamboglia 36 (?) i datable poc abans del tomb entre els segles I i II aC.

El tercer exemplar és un peu de bol de Campaniana «B» (tal vegada producció *oïde*), de la forma Lamboglia 1, al qual podem donar, provisionalment, una cronologia idèntica a la peça d'abans (si bé en aquest cas la situariem en la banda més antiga).

Ceràmica ibèrica oxidada feta a torn.

Hem trobat un bon grup de fragments de peces, tant pertanyents a gerres de «coll de cigne» com de «coll de lliri», olles, urnes, pàteres imitatives de les formes Lamboglia 21/25 (Làm. 5, fig. 16) i 26, així com les característiques tasses ibèriques amb *umbo*.

Ceràmica grisa emporitana.

Primer de tot hem d'aclarir que utilitzem aquesta nomenclatura per raons pràctiques, malgrat que alguns arqueòlegs utilitzin, a voltes, la denominació de grisa monocroma, altres grisa de la costa catalana i, menys freqüentment, grisa fina ibèrica.

Aquesta varietat es troba representada a la sitja de ca l'Angusto, sobretot en fragments de gerres del tipus bitronco-còniques, petits bols imitatius de la

forma Lamboglia 21/25 (Làm. 5, figs. 78 i 19) i una curiosa urna, pràcticament completa, del tipus de «tancament hermètic» o també anomenades «d'orelletes» que, en el nostre cas, té una curiosa nansa estilitzada sobresortint de la peça en posició vertical que, estilísticament, té una clara influència de les ceràmiques d'origen grec (Làm. 5, fig. 15). La datació d'aquesta peça la podríem situar vers els segles IV - III a.C., malgrat que en altres llocs, com la necròpoli del Coll del Moro, es datin en el segle V a.C.

Àmfores.

S'hi han detectat fragments de quatre produccions molt ben determinades: la local o ibèrica, la púnico-ebusitana, la massaliota i la itàlica.

Els fragments d'àmfores ibèriques, en el nostre cas en una proporció més aviat escassa pel que solen ésser les troballes en sitges, pertanyen a vores, pivots i nanses. D'entre les nanses en destaca una (creiem que es conserva al Museu de Can Magarola, a Alella) que presenta una marca gravada *ante coctionem* amb el signe ibèric «xxx» (Làm. 5, fig. 28). El costum de marques gravades en la nansa de les àmfores ibèriques no és massa freqüent, però just a Mataró, en els treballs de la variant de l'Autopista, en el jaciment ibèric de Rocafonda, s'hi varen trobar un nombre significatiu d'exemplars que, malgrat no trobar-se la marca aquí representada, fan suposar que la peça tindria probabilitats de procedir del mateix taller.

Les àmfores púnico-ebusitanes, provinents de l'illa d'Eivissa (antiga *Ebusus*), les hem trobat representades en diversos fragments, entre els quals destaquen tres vores, una de la forma J. Ramon 15 i dues J. Ramon 10/11. La seva datació sembla correspondre, genèricament, vers el segle II-I a.C.

Les produccions massaliotes, originàries de Marsella (antiga *Massàlia*), són un element curiós, fàcilment distingibles pel seu color ocre i la mica blanca en la composició de l'argila, pel contrast d'antiguitat que ofereixen. De totes maneres no ens ha d'estranyar gens la seva presència ja que es coneixen uns quants exemplars provinents de jaciments situats a la zona costanera des de Tarragona fins a la Tordera (J. Sanmartí i M.T. Miró, en premsa). Dels fragments en qüestió tenim una vora clarament datable vers els segles IV - III a.C. i classificable dins la forma 7 de M. Py.

També ha estat trobada una vora d'àmfora itàlica que sembla correspondre a la forma Dressel 2, encara que pel fet de tractar-se d'un fragment petit hem de mostrar els nostres dubtes pel que fa a la classificació morfològica.

Ceràmica feta a mà.

Encara que en aquesta comunicació sols poguem citar-ho de passada -hem de destacar la importància de la troballa d'un interessant lot de ceràmiques fetes

a mà-, destaquen les formes de les característiques olles ovoidals de base massissa i plana, amb decoracions de tota mena de bordons en relleu i agafadors massissos de disposició horitzontal i adossats al vas, també hi ha tapadores amb nansa massissa i amb nansa de secció circular, així com un petit bol de base massissa i perfil complet (Làm. 5, fig. 18 i Là. 6).

Altres objectes.

Dins el grup d'altres materials podem citar les fusaioles, els pesos de teler, ossos, petxines i una virolla de llança.

Els pesos de teler (Làm. 5, fig. 74) i fusaioles (Làm. 5, fig. 13) trobats són l'indici de l'existència de petites indústries tèxtils de caràcter domèstic que hi hauria a les vivendes dels ibers.

Les petxines, en les seves varietats de *pectunculus glycymeris* i *ostrea edulis*, a l'igual que els ossos trobats, són una font d'informació i una mostra de la dieta alimentària d'aquells pobladors, a la vegada que les petxines ens delaten també l'activitat pesquera.

Procedent d'aquesta sitja, hi ha una peça de ferro de la part inferior d'una llança o «virolla», encara que el terme castellà *regaton* defineix més bé aquesta mena d'objecte.

També de metall s'ha trobat un fragment de bronze d'un objecte indeterminat.

Troballes fora de context.

El contractista que havia fet les obres que hem al·ludit al començament de la comunicació, ens va fer donació d'un interessant fragment de ceràmica àtica de figures roges que havia estat trobat en aquesta zona i que, per la seva importància, no podem deixar de fer esment.

Es tracta d'un fragment de vora de *kylix-skiphoi*, forma Lamboglia 42-B-a, o també anomenada forma *Bolsal* (nom compost amb les abreviatures de les localitats de Bol[ònia] i Sal[ònica], en les quals s'ha detectat un bon nombre d'exemplars d'aquesta forma, motiu pel qual Beazley, el 1945, hi dona aquesta denominació). A l'exterior porta una decoració en la qual es copsa el dibuix d'una voluta que, tal vegada, era el remat d'una palma que decoraria el dessota la nansa. A continuació de la voluta, vers la dreta, veiem el fragment d'una figura que possiblement vestia una túnica o *himation*. A l'interior del vas, en la part alta, hi ha una decoració vegetal estilitzada, en blanc sobre negre, a base de fulles de cep i raïms (Làm. 4).

La decoració d'aquesta peça, dins el que es coneix del món de les ceràmiques àtiques de figures roges, seria classificable dins l'estil del Pintor de Viena 116,

el qual es defineix pels trets decoratius de l'exterior amb dibuixos de palmes estilitzades sota les nanses, les corresponents volutes als costats i, com a escena central, dos personatges drets, amb túnica, i en la cara interna de la peça les decoracions vegetals de fulles de cep i raïms. En el nostre país es coneixen peces del Pintor de Viena al derelict del Sec (Balears), a la necròpoli de Baza (Granada), a Cabecico del Tesoro, al Museu d'Albacete i al jaciment del Cigarralejo. La datació que hom hi assigna és, aproximadament, del 350 a.C. (2).

CONCLUSIÓ.

La troballa de ca l'Angusto sembla que es tracta del típic cas d'una sitja, en principi, no associada a cap construcció o estructures arquitectòniques d'hàbitat o, si més no, aquestes no han estat localitzades.

El contingut dels materials ens revela que en el moment de l'amortització s'hi abocaren terres que contenien materials de cronologia més antiga, però la presència d'un fragment de peu de la forma 1 de la Campaniana B ens delata que el moment real de la colmatació deuria tenir lloc, com a data més antiga, pocs anys abans del 100 a.C.

Encara que de forma molt precària, ens proporciona algunes dades sobre el comerç de l'antiguitat. Així la troballa de fragments d'àmfores, tant massaliotes, com les púnico-ebusitanes i alguns fragments d'àmfora itàlica, és el reflex de la importació de vins per via marítima.

Els vernissos negres, malgrat la seva escassetat, ens demostren un cop més l'arribada d'aquestes importacions itàliques, a la vegada que ens és l'element més valuós per determinar la cronologia.

Molt interessant per a l'estudi de les ceràmiques autòctones, fabricades a mà, dites de tradició celta, és el lot exhumat aquí, on es troben representades gairebé tota la gamma de formes i decoracions d'aquesta producció casolana.

Per les ceràmiques a torn ibèriques apreciem una mostra significativa de les produccions usuals i més freqüents entre els segles III i II a.C., tot destacant la singularitat de la urna de tancament hermètic i nansa d'influència grega.

Altres objectes com les fusaiols i pesos de teler ens indiquen les petites indústries domèstiques del teixit que hi hauria en les vivendes ibèriques; la virolla de llança ens explica l'existència d'una societat guerrera i, finalment, les restes malacològiques i ossos d'animals ens parlen del règim alimentari d'aquella societat.

Josep Viñals i Cortés
(Fundació Burriac)

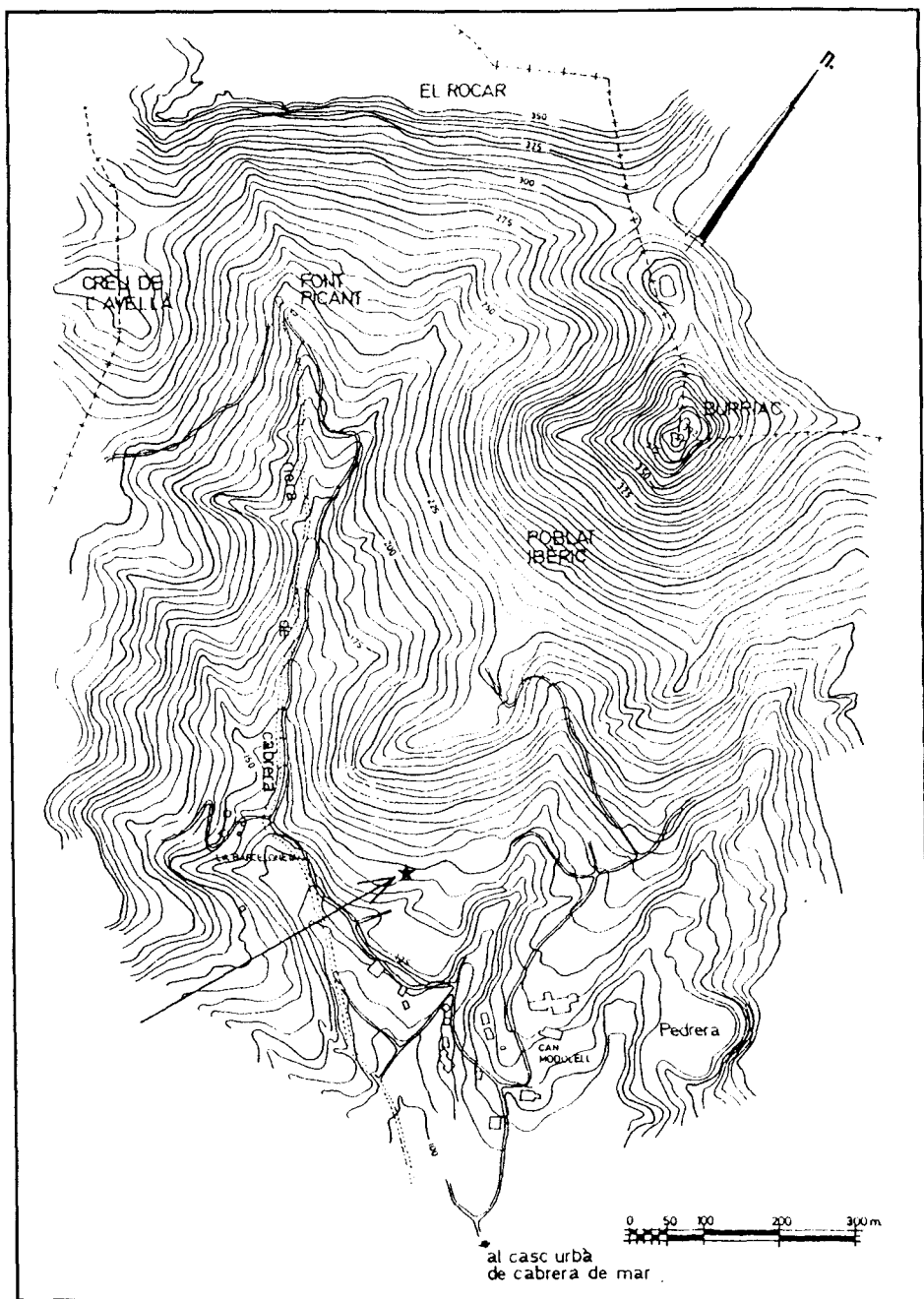
NOTES.

- 1.- Aprofito per fer constar el meu agraïment, pel seu ajut i suggeriments, als amics Josep Barberà, Joan F. Clariana i Josep López, especialment aquest darrer que, a més, fou un dels impulsors de l'actuació arqueològica i que sense la seva col.laboració no hauria estat possible.
- 2.- Peces pintades amb decoració semblant també apareixen en la ceràmica de figures roges d'Apúlia, corresponent a l'estil de *the Dijon Painter* (vegeu Trendall-Cambitoglou 1978, Làms. 46 a 51).

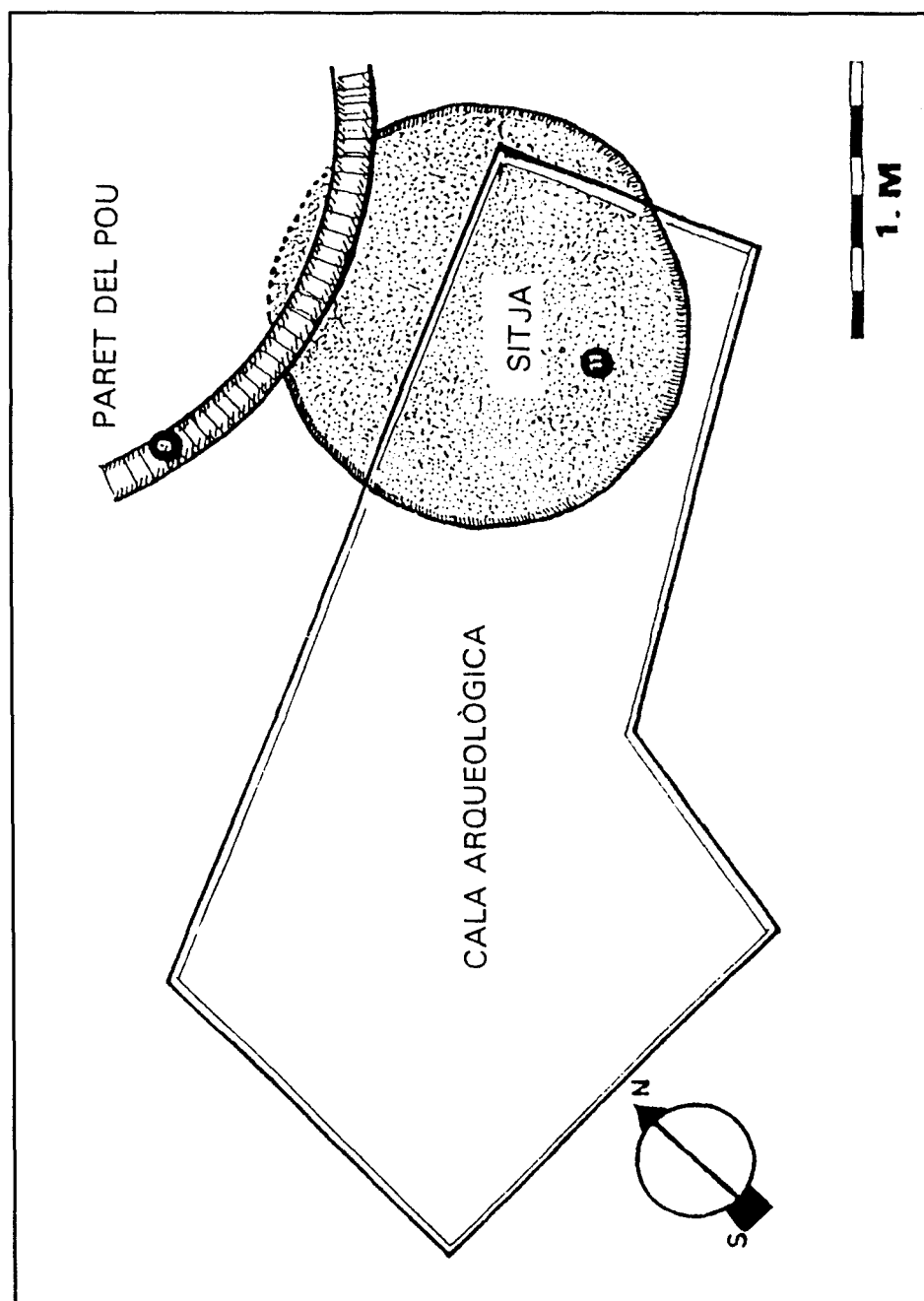
BIBLIOGRAFIA.

- ARANEGUI, C. «La cerámica gris monocroma. Puntualizaciones sobre su estudio», *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, 6, p. 333-379. Valencia 1975.
- ARRIBAS, A.; TRIAS, M.G.; CERDÀ, D.; DE HOZ, J. *El barco de El Sec (Costa de Calvià, Mallorca)*. Mallorca 1987.
- BEAZLEY, J.D. *Attic Red-Figure Vase Painters*, Oxford 1945.
- FLETCHER, D. «Las urnas de orejetas perforadas», *VIII Congreso Nacional de Arqueología. Sevilla-Málaga 1963*, p. 305 a 319. Zaragoza 1964.
- GÓMEZ BELLARD, C. *Urna de orejetas con incineración infantil del Puig des Molins*, Eivissa 1983.
- JULLY, J.; NORDSTRÖM, S. «Les vases à oreillettes perforées en France et leur similaires», *Archivo de Prehistoria Levantina XI*, p. 99-124. València 1966.
- LAMBOGLIA, N. «Per una classificazione preliminare della ceramica campana», *Atti del I° Congresso Internazionale di Studi Liguri*, p. 139 a 206. Bordighera 1952.
- MARTÍN, A. «Difusión de las ánforas masaliotas en la zona nordeste de Catalunya», *Les amphores de Marseille grecque*, p. 161 a 164. Aix-en-Provence 1990.
- MOREL, J.P. *Céramique campanienne: les formes*. Roma 1981.
- PRESEDO, F.J. *La necrópolis de Baza*. Madrid 1982.
- PY, M. «Quatre siècles d'amphore massaliote. Essai de classification des bords», *Figlina* 3, pp. 1-23. Lyon 1978.
- RAFEL, N. *Necrópoli del Coll del Moro, Gandesa, Terra Alta (Campanyes 1984 a 1987)*. Barcelona 1993.
- RAMON, J. *Ibiza y la circulación de ánforas fenicias y púnicas en el Mediterráneo Occidental*. Eivissa 1981.
- RAMON, J. *Las ánforas púnicas de Ibiza*. Eivissa 1991.

- SANMARTÍ, J. «La diffusion des amphores massaliètes sur la côte centrale de Catalogne», *Les amphores de Marseille grecque*, p. 171 a 178. Aix-en-Provence 1990.
- SANMARTÍ, E.; CASTANYER, P.; TREMOLEDA, J. «Les amphores massaliètes d'Emporion du milieu du VI e. au milieu du IV e. s. av. J.-C.», *Les amphores de Marseille grecque*, p. 165 a 170. Aix-en-Provence 1990.
- SANMARTÍ, J.; MIRÓ, M.T. “Les importacions amfòriques massaliotes i de tipus jònic a la costa de Catalunya, entre Tarragona i la Tordera”, *Homenatge al Professor Joan Maluquer de Motes* (Universitat de Barcelona) (en premsa).
- TRENDALL, A.D.; CAMBITOGLU, A. *The red-figured vases of Apulia*. Oxford 1978.
- TRIAS, G. *Cerámicas griegas de la Península Ibérica*. Valencia 1967.
- VIÑALS, J. «Ceràmica àtica (Cabrera de Mar) (Segle IV a.C.) 4», *Felibrejada* 28, p. 26-27. Mataró 1996.

Làmina 1. Situació de la sitja de ca l'Angusto (Cabrera de Mar).

Làmina 2. Planta del terreny excavat a la finca de ca l'Angusto (Cabrera de Mar).

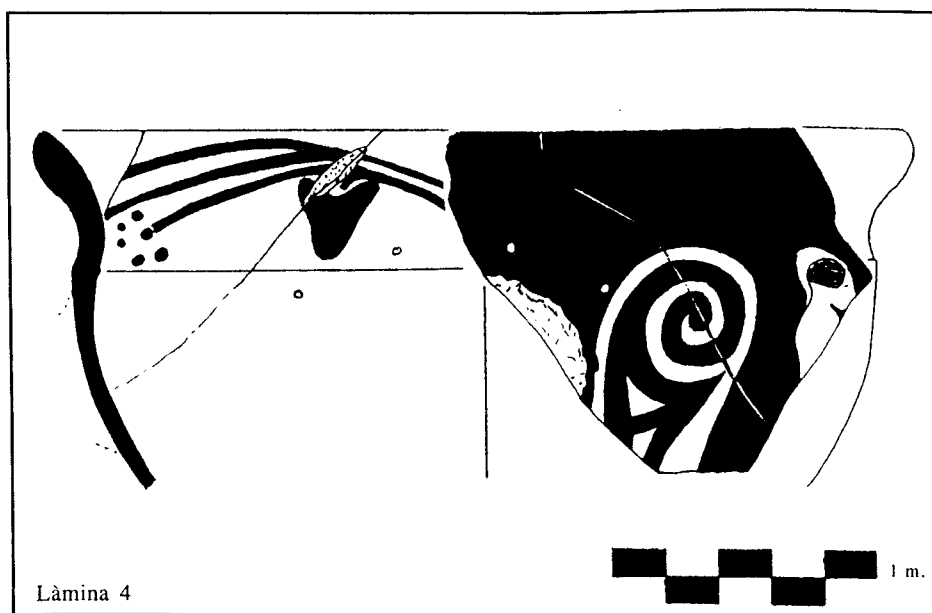
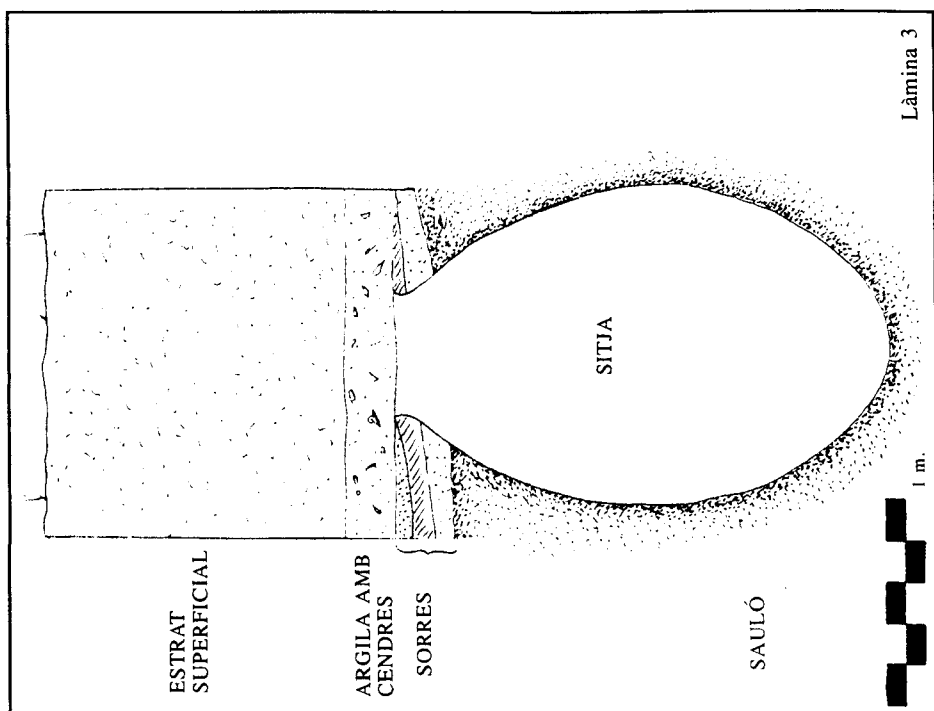
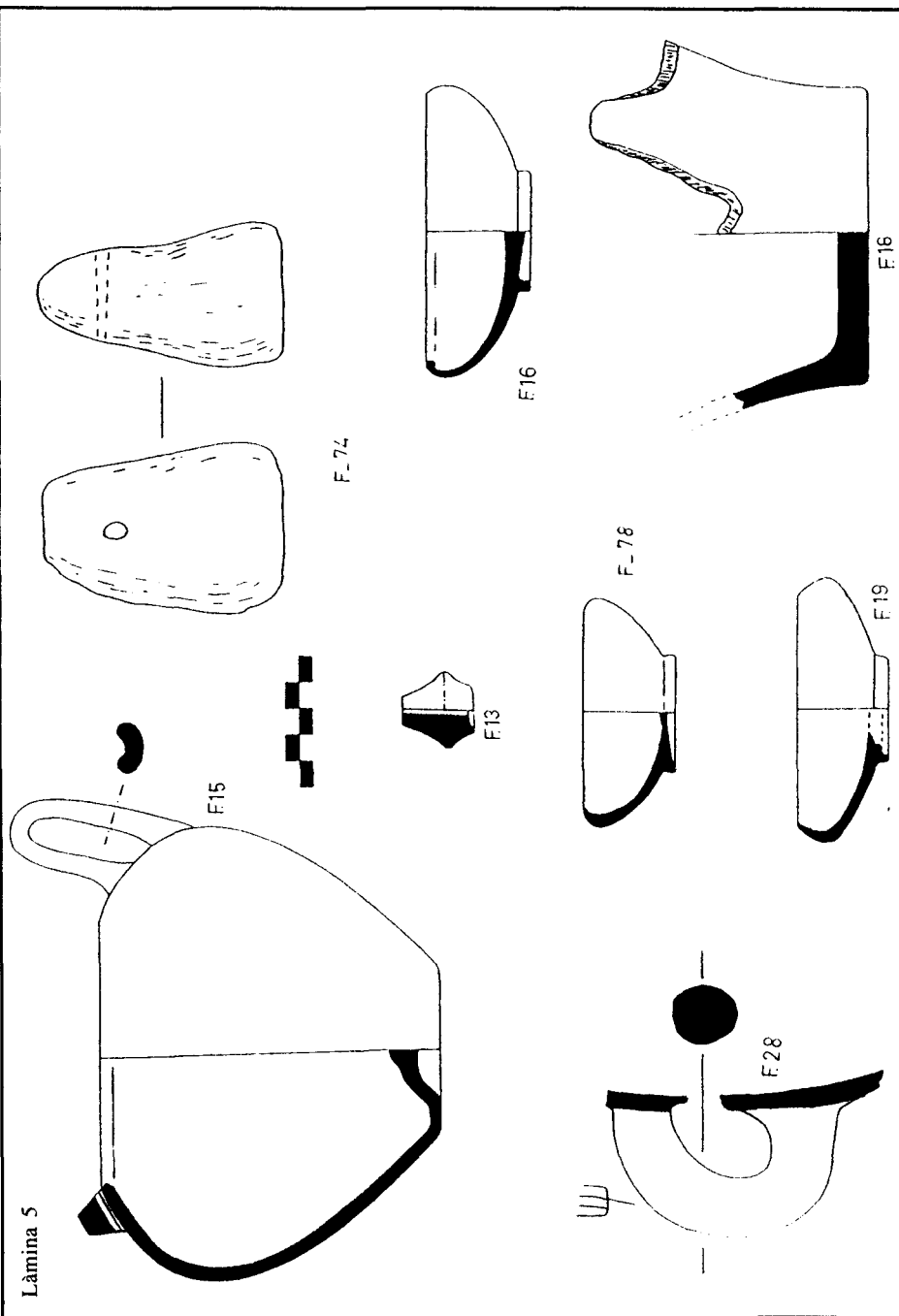
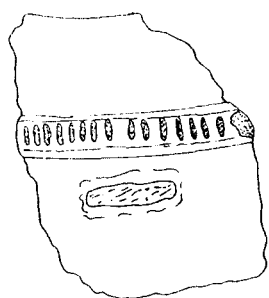
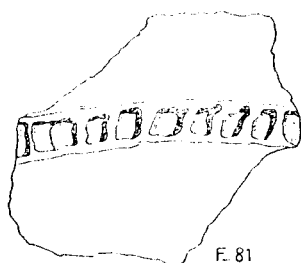
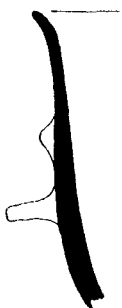

Lámina 5

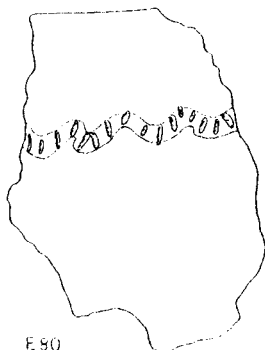

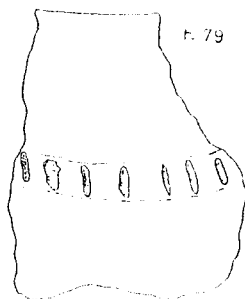
F. 82

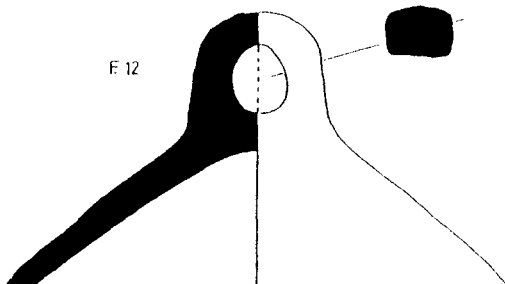
F. 81

F. 80

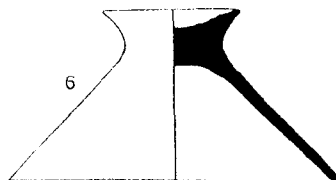
F. 79

F. 12

F. 27

6

Làmina 6